

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

145. An Thesaurarius alicuius Principis, vel Procurator, seu famulus alicuius Domini, inscio ipso, possit cum Domini pecuniis, quas ad expectendas, vel conseruandas habet, negociari & lucrum in suam ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76413](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76413)

quæ asserit, neminem teneri in conscientia, nisi ex culpa graui, & lata, & non ex culpa leui, & leuissima, nisi aliter inter contrahentes sit conuentum. Ita Lessius lib. 2. c. 27. dub. 3. n. 11. & Filiucius in quest. moral. tom. 2. tr. 34. c. 2. num. 23. Ex hac doctrina erunt liberi à multis scrupulis Confessarij: & ego, vt dixi, existimo illam satis probabilem.

4. Non reticebo etiam in hac materia singularem sententiam Ferdinandi Rebellij de oblig. inst. p. lib. 16. q. 1. a. num. 5. v. que ad num. 10. asserentis, in foro conscientie in ordine ad restitutionem non sufficere latam culpam iuridicam; sed requiri Theologicam, & mortalem, ac denique solum dolum verum. Itaque vult, si depositarius pro crassam ignorantiam, vel incogitantiam; seu obliuionem omittat rem depositam, non teneri in conscientia; nisi, quando culpa scienter est commissa, vt si propter pigritiam nolite expressè rem alienam custodire; vel data opera eam per periculosa loca deferat. Et si audire vis eius verba, hæc sunt: [Quamuis in iudiciali foro depositarius teneatur, non tantum de dolo, sed etiam de lata culpa; quia, quando patet lata culpa, dolus esse præsumitur; tamen in foro conscientie, vbi veritas constat, de solo dolo tenetur.] Hæc ille: an probabiliter, iudicent viri docti, & legant Ioannem Valerium in differentijs vtriusque fori, verb. depositum, d. sfer. 4. num. 4. qui Rebellium acriter impugnat.

RESOL. CXLII.

Stabularij, nautæ, & caupones ad quam culpam teneantur, an solum de dolo: vel de leui culpa ratione contractus vel quasi contractus, quod est valde notandum à Confessarijs: Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Ref. 21.

Respondet, quod licet supradicti sicut omnes, qui deposito pro mercede res alienas recipiunt, in foro externo de omni culpa, etiam leuissima teneantur ex l. & ita, si hoc, ff. nau. i. aupo. & hoc ne hostium fraudibus pateret.

2. Attamen in foro conscientie puto solum de dolo & leui culpa ratione contractus, vel quasi contractus teneri, & ita in terminis docet Rebell. p. 2. lib. 1. q. 10. num. 11. & alij quod est valde notandum à Confessarijs.

RESOL. CXLIII.

An quando commodatarius, vel depositarius est dubius, verum res sit sua culpa amissa, teneatur illam restituere?

Et ad hoc an requiratur lata culpa theologica, & mortalis? Idem dicendum est de locatore, & conductore.

Et notatur, quod in foro externo res depositarij apparens incolumis, præsumitur in dolo, &c. Ex p. 4. tr. 3. Ref. 30.

Quoad commodatarium affirmatiuè respondet Merolla tom. 1. disp. 3. c. 2. coroll. 7. n. 50. & 51. & Gall. in margarita casuum conscient. ver. commodatum, & ver. dubium. Ratio est, quia in dubio potius damnum pati debet qui beneficium accepit, quam qui contulit: deinde vt commodatarius obligetur ad restitutionem sufficit culpa iuridica. Ergo, &c.

2. Sed his non obstantibus contrariam sententiam teneo cum Ioane Sanctio in selectis, disp. 4. 3. n. 11. vbi sic ait. Quando depositarius, vel commodatarius dubius est an res sit sua culpa amissa, non tenetur restituere, quia cum delictum non præsumatur, ipse est in possessione suæ innocentie. Ita ille, & Villalobos in sum. 10. 1. tr. 1. diff. 20. n. 10 sic asserit. [El depositario que duda si la co-

Tom. VI.

sa peregio por su culpa no esta obligado à restituirla por que esta en possession y cõforme al dolo. h. o. j. in dubijs non præsumitur delictum. Vnde hanc sententiam tenet Sanch. de mar. 1. 1. 2. disp. 4. 1. n. 18. Lessius lib. 2. c. 27. dub. 3. in fine. Salas in 1. 2. c. 8. disp. 1. sect. 2. 3. n. 24. Castus Palau. c. 1. di. 3. p. 1. n. 4. Henal 1. 2. c. 15. in fin.

3. Nota tamen quod in foro externo, si res depositarij appareant incolumis præsumitur in dolo, & sic depositario incumbit onus probandi casu petiisse, vel non posse simul seruasse res suas, & depositas, ob imminens incendium, vel ex alia ratione, maluitque res suas seruare, quam alienas, tunc chim cessat dicta præsumptio de dolo, etiam si res suæ viliores essent. Ita Mascard. de probat. ver. de p. c. 1. n. 199.

4. Sed an opinio supra posita in fauorem depositarij, & commodatarij applicanda sit ad locatorem, seu conductorem, negatiue respondet Merolla 1. 1. disp. 3. c. 3. coroll. 7. n. 14. Sed hanc suam sententiam probabiliter vocat, ergo cõtraria secundum ipsum est probabilis.

5. Notandum est etiam pro præsentia materia id quod etiam alibi notauimus, existimare aliquos generaliter, in contractibus neminem teneri ad restitutionem nisi de dolo, & lata culpa: latam autem culpam volumus esse illam, quæ est culpa mortalis; vnde infertur etiam si non adhibeatur diligentia communis, quæ faceret latam culpam iuridicam, tamen si hoc proueniat ex naturali obliuione, ita vt excusetur quis à mortali, non obligat illa lata culpa in foro interiori ad restitutionem. Ita Sotus lib. 1. de iust. q. 2. art. 2. Martinus Ledelma 2. par. 4. q. 8. art. 6. §. 1. dubitas. Henriquez lib. 1. 4. c. 3. n. 1. in fine. Emanuël Sà ver. culpa, num. 2. & hæc opinionem alibi cum Lessio lib. 2. c. 7. dub. 8. n. 43. probabilem esse iudicauit, & nunc iterum iudico, quicquid aliqui aduersum me non solide obmurmurauerint.

RESOL. CXLIV.

An depositarius possit vi re deposita usu consumptibilis verbi gratia frumento, oleo, &c. dummodo certus sit se tantundem eiusdem generis, & bonitatis pretio habiturum, cum Dominus repetierit? Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Refol. 68.

1. Videtur negatiuè respondendum, nam si depositarius sine expressa, vel præsumpta domini licentia vtatur re deposita, & eam alienet, furtum committere censetur, vt patet ex l. 3. C. deod. & ex Inst. de oblig. qua ex delicto nascuntur §. furtum.

2. Verum contrarium tenendum est de rebus vsu consumptibilibus, v. g. frumento, oleo, &c. vt saltè graui peccati condèmandus non sit depositarius si ea alienet, modò certus sit se tantundem eiusdem generis ac bonitatis pretio habiturum cum dominus repetierit, nam talis alienatio in nullum eius damnum cedit. Vnde licet Magistratus prohibeat, sicuti ex communi Casareo iure prohibitum est, ne frumentum ex horreo sine eius iussu extrahatur, ne pecuniæ publicæ in mutuum alijs tradantur, si tamen certum sit neque ipsum Magistratum, neque alios vllum exinde damnum accepturos, quia tã industrius est officialis, vt constitutis temporibus frumenta ac pecunias æquè bona in præptu habeat, probabile est non posse culpæ mortalis damnari. Ita Layman in Theol. mor. 1. 3. sect. 5. tr. 4. c. 1. §. n. 3. & 4. qui citat D. Antoninũ, Syluestrum, Nauarum & Rebelliũ.

RESOL. CXLV.

An Thesaurarius alicuius Principis, vel Procurator, seu famulus alicuius Domini, in scio ipso possit cum Domini pecunijs, quas ad expèndendas, vel conseruandas

Sup. hoc in Ref. not. præ. t. r. 3. §. vlt. ad medium; & in alia Ref. vlt. not. d. c. 1. §. pro p. r. Et in Ref. quæ hic est p. 14. 24. §. 1. ad medium, à vers. asserentes in contractib. & in alijs eius not.

Sup. prima diff. huius tituli infra in tr. 8. Ref. 66. cutsim in sua.

R

habet;

haber, negotiari, & lucrum in suam utilitatem convertere? Et an si quis tradat famulo, vel negotiorum gestori mille aureos in auro, ut solvat suo creditori, non curans quia specie id fiat, & ille eos commutat in monetam argenteam cum lucro, eamque solvat creditori; de iure lucro, non teneatur restituere illud lucrum neque creditori, neque domino, sed posse illud sibi retinere? Ex p. 1. tit. 8. Ref. 32.

Quamvis non plene sup. hoc lege- tamē do- ctinam p. cedentis Ref. & signanter pro contento à lin. 4. & vers. Et ita. huius- ceterus.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè cum Beja par. 1. cas. 42. quia huiusmodi lucrum est fructus industriae concurrente pecunia, tanquam instrumento, quod ex se infœcundum est. Et ita vendens triticum alienum eo tempore, quo carius valet; satisfecit emendo, & restituendo tantumdem aequalis bonitatis, eo tempore, quo minus valet, si dominus illud seruiaturus erat ad illud usque tempus, quo minus valet. Et ratio est: quia seruat dominum indemnem, tantumdem aequalis bonitatis restituendo, etiamsi retineat sibi lucrum, quo triticum alienum carius vendidit.

2. Vide Molinam de iust. tom. 2. tr. 2. d. sp. 402. n. 2. Reginaldum 2. l. 2. c. 33. n. 450. Rebellium p. 2. l. 11. q. 10. n. 2. Salam. de cambii dub. 7. Lessium l. 2. c. 21. dub. 2. n. 18. & Azor. p. 3. lib. 10. c. 4. q. 11. qui asserunt quod si quis tradat famulo, vel negotiorum gestori mille aureos in auro, ut solvat suo creditori, non curans, quia specie id fiat, & ille eam commutat in monetam argenteam cum lucro, eamque solvat creditori, retento lucro non tenetur restituere illud lucrum, neque creditori; neque domino, sed posse illud sibi retinere.

RESOL. CXLVI.

Solent Mercatores in suis libris scribere rationem dari, & accepti, & quid ipsi debeatur, queritur, an possit postea debitor eligere, in quo debito pecunia sibi debita compensetur?

Et aliqua alia notantur circa debita, & solutiones pro diuersis causis, & debitis eidem creditori. Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. Resol. 49. aliàs 51.

Sup. hoc in §. 1. tit. 14. leg. 1. §. 5. & Imola in l. 1. C. de solut. col. final. quos citat, & sequitur Ioan. de Heuia in Labyrintho commerc. lib. 2. c. 7. n. 46. vbi sic ait. [En los libros de los Mercadores en enque se ecriuen, lo que deuen ha- ver y lo que deuen dar, puede el deudor en esto caso elegir, en qual debito se ha de cõpensar lo que se pago segun vna notable determinacion de Imola referida, y seguida por Gregorio Lopez.] Sic ille. Et ratio desumitur ex autoritate l. 1. 2. 3. §. 4. ff. de solut. quia quando quis est debitor ex pluribus causis eidem creditori; in potestate debitoris est, soluere prius vtri debito maluerit: quia debitor potest legem dicere rei suae, nempe, vt sit pro debito, quod ipsi sibi placuerit: vnde quando quis est debitor ex pluribus causis, si aliquid soluat, id censetur soluere pro debito, quod magis grauat, nisi debitor contrarium exprimat. Et ita docet Lessius lib. 2. c. 23. dub. 10. n. 86. Filliuc. r. 2. tr. 35. p. 2. c. 10. n. 472. Salas tract. de cambii dub. 23. n. 1. §. 3. Malderus in 2. 2. tr. 4. c. 2. dab. 10. Scaccia tr. de commer. §. 2. gl. 5. c. 95. Heuia vbi supra. num. 34. Ex quibus duo vltimi, Scaccia videlicet, & Heuia, obseruant etiã, quod si aliquid debitum debetur Paulo cum fideiussore, & aliquid sine fideiussore: & Ioannes debitor soluat aliquam pecuniarum summam, cõsetur illam soluere pro debito, cum fideiussore. Idem etiam docet Molina de iust. tom. 2. tr. 2. disp. 565. num. 4. qui etiam n. 4. adnotat, si terminus praefixus solutioni alicuius debitorum iam aduenit, & debita alia sunt in diem futurum, aut sub conditione pendente adhuc in futurum, solutio censetur facta pro dubio, aut

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè cum Greg. Lopez. p. 5. tit. 14. leg. 1. §. 5. & Imola in l. 1. C. de solut. col. final. quos citat, & sequitur Ioan. de Heuia in Labyrintho commerc. lib. 2. c. 7. n. 46. vbi sic ait. [En los libros de los Mercadores en enque se ecriuen, lo que deuen ha- ver y lo que deuen dar, puede el deudor en esto caso elegir, en qual debito se ha de cõpensar lo que se pago segun vna notable determinacion de Imola referida, y seguida por Gregorio Lopez.] Sic ille. Et ratio desumitur ex autoritate l. 1. 2. 3. §. 4. ff. de solut. quia quando quis est debitor ex pluribus causis eidem creditori; in potestate debitoris est, soluere prius vtri debito maluerit: quia debitor potest legem dicere rei suae, nempe, vt sit pro debito, quod ipsi sibi placuerit: vnde quando quis est debitor ex pluribus causis, si aliquid soluat, id censetur soluere pro debito, quod magis grauat, nisi debitor contrarium exprimat. Et ita docet Lessius lib. 2. c. 23. dub. 10. n. 86. Filliuc. r. 2. tr. 35. p. 2. c. 10. n. 472. Salas tract. de cambii dub. 23. n. 1. §. 3. Malderus in 2. 2. tr. 4. c. 2. dab. 10. Scaccia tr. de commer. §. 2. gl. 5. c. 95. Heuia vbi supra. num. 34. Ex quibus duo vltimi, Scaccia videlicet, & Heuia, obseruant etiã, quod si aliquid debitum debetur Paulo cum fideiussore, & aliquid sine fideiussore: & Ioannes debitor soluat aliquam pecuniarum summam, cõsetur illam soluere pro debito, cum fideiussore. Idem etiam docet Molina de iust. tom. 2. tr. 2. disp. 565. num. 4. qui etiam n. 4. adnotat, si terminus praefixus solutioni alicuius debitorum iam aduenit, & debita alia sunt in diem futurum, aut sub conditione pendente adhuc in futurum, solutio censetur facta pro dubio, aut

debitis, quorum terminus iam aduenit: non verò pro iis, quorum terminus pendet adhuc in futurum, ex l. ceterum ff. de solut. Idè si debitor creditori aliquid debeat nomine proprio: & aliquid tanquam fideiussor alterius, solutio facta censetur pro eo, quod debet nomine proprio. Quando item vnum debitum est liquidum, aliud nonitem solutio facta cõsetur pro debitorum liquidum, & non pro non liquido. Item si vnum deberetur sub pignore, aut hypotheca, & aliud cum fideiussoribus, potius solutionem esse censendam factam ad liberandum fideiussores, quam ad redimendum proprium pignus, & hypothecam. Haec omnia Molina, Heuia, & Scaccia vbi supr.

RESOL. CXLVII.

Quidam creditor Principis, vel Cinitatis, frangendo gabellam volebat sibi compensare debitum; quaesuit, an hoc, seruatis legibus compensationis, esset licitum? Et quid est dicendum, si Princeps locauerit aliis subditis vectigal, & gabellas alias iustas, an liceat creditori facere compensationem? Et quid, si Princeps illud vendiderit? Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. Resol. 14. aliàs 16.

§. 1. **R**espondeo, Regim. in praxi, r. 1. l. 10. c. 2. n. 383; & Jacobum de Grassis in dec. aur. part. 1. l. 2. c. 12. n. 39. negantem sustinere sententiam; sic enim ait. Potest gabella fraudari, quando defraudantes essent iniuste damnificati à dominis, quia possent sibi satisfacere. Sed nota, quod istud bene produceret, quando Princeps exigeret nomine proprio omnes gabellas per suos Procuratores; secus vbi locaret aliis subditis gabellas alias iustas, & ipsi certam pensionem in quantum euentum reportarent, vt communiter fit ferè per totam Italiam, tunc enim non possent fraudari. Et ratio est, quia non fit damnum extorioribus, sed conductoribus gabellarum iustarum, quibus nihil est imputandum, ex quo iustas gabellas exigunt; & compensatio non debet fieri, nisi inter easdem personas, nam res inter alios acta, aliis praedicare non debet, cap. penult. de re iud. & damnum, & pena suos debet auctores tenere, & non alios, c. quaesuit, de his, quae sunt à maiori parte capituli. Sic Grassius, & alij.

2. At mihi contraria sententia semper placuit, & in praxi semper consului, & illam docet Petr. à Nanari. de vect. lib. 3. c. 1. n. 147. quem citat, & sequitur Lessius de iust. lib. 2. c. 33. dub. 10. num. 7. cum Bonacina de contract. disp. 2. q. 9. punct. 1. n. 12. qui citat Vasquez, & Molinam, & praeter illos tenet etiam hanc sententiam Bartholomaeus à S. Fausto in speculo confess. disp. 34. qu. 37. Turrianus in 2. 2. tom. 2. disp. 46. dub. 3. n. 2. Mol. fel. in summa, tom. 2. tr. 12. c. 22. num. 142. & 143. Vega in sum. p. 1. c. 15. cas. 10. & Malderus in 2. 2. tr. 5. c. 9. dub. 16. vbi ait. Etiam si Princeps locauerit vectigal, nihilominus licere creditori facere compensationem; secus tamen si Princeps illud vendiderit: tunc enim non poterit creditor compensare, nisi fortè, quando creditum antiquius fuerit venditione.

3. Ad argumentum Iacobi de Grassis in principio positum, responderetur, conductores gabellae verè damnum non accipere, nolunt tamen subditorum fraudes, & ideo redimunt gabellam longè minoris, quam valet, vnde & in ipso contractu censetur esse parati talia incommoda subire.

RESOL. CXLVIII.

Quanam conditiones sint necessariae ad iustam compensationem faciendam? Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. Resol. 46. aliàs 48.

Respondeo